

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 44. V torek 31. oktobra 1854. III. tečaj.

Kako otroke temeljito brati učiti.

Spoznati moramo, da imamo pri nauku v branju še dosti napak odpraviti. V nekterih šolah otroci šolske knjige prav dobro berejo; ako se pa njih branje enmalo bolje pretrese, se vidi, da otroci kako drugo knjigo slabo, ali clo brati ne morejo. Uzrok tega je večidel preneglo postopanje, pri katerem si učitelji le malo prizadenejo, podobo besede na vse kraje otrokom pregledati in potem še le izrekovati pustiti.

Nauk, otroke ob enem brati in pisati učiti, nam bo to napako gotovo odpravil.

Skušnja me je učila, da nam je naš „Šolski prijatelj“ po Tončeku *) v tem naj boljše post pokazal. Kdor je s Tončkom postopal, ni zašel.

Po tej poti hodivši sim na neko drobtinico naletel, ktera mi je pri branju zlo koristila. Z veseljem jo tedaj svojim sbratom ponudim in priporočujem, če se jim bo vredna zdela.

Napravil sim si namreč deset tablic kakor so šolske knjige dolge in široke, in sim jih s črnilom počernal. Na tablice sim z meljem na vsako eno tihnico zapisal in scer po tej versti, kakor sledé na slovkoarju. Glasnice pa sim na šolsko desko eno od druge odaljene načerkal. To je priprava, ktero si vsak učitelj lahko brez stroškov in truda, pa vendar k velikemu pridu svojih učencov omisli.

Kadar otroci glasnice brati in pisati dobro znajo, se jim po navodu „Tončeka“ prva tihnica postavim *r* pokaže. Kadar je to storjeno, naj vzame učitelj tablico z *r^{am}*, naj jo otrokom

*) Zakaj se vendar ljubi Tonček nič več ne oglasi?

pokaže in praša kako se jej pravi. Pokliče naj potem kakega učenca in naj mu z r^{am}, kterege v roki derži, z glasnicami na deski pritikuje in izgovarjati veli, in scer na pravo in levo, da si otroci dobro zapomnijo. To se najpred verstno in potlej brezverstno toliko časa ponavlja, dokler otroci gladko in urno izrekovati ne znajo.

Vselej pa se mora staro dobro ponavljati.

Dobiček, kterege ta način s tablicami daje, je velik in prav lohek, — ker namreč tihnic pisati ni treba, se lahko zdaj k tej, zdaj k unej glasnici priložuje in primerja. — Zagotovim vsacega učitelja, ako bo modro po tem načinu ravnal, da bo svoje učence urno in prav temljito brati naučil.

Dragi sobrati! Koliko tacih drobtinic imamo sem in kje po naših šolah stresenih, ki jih nobeden ne pobira in ne pokaže; — stopimo na noge in pridno jih pobirajmo in oznanujmo, da si tako saj svoje duševne moči zboljšamo, ker si telesnih ne moremo.

Lavoslav Belar,
učitelj.

Nekteri narodi na Avstralskih otokih.

Na terdi suhi zemlji v Avstralii, ki se *Nova Holandija* imenuje in na Avstralskih ali Oceanskih otokih živi mnogo manjih in večih narodov, ki se v oziru omike jako razločijo. Njih nekteri so popolnoma divji in sirovi, drugi pa so zelo omikani, se ve da ne po evropejsko. Nekaj imenitniših in bolj znanih hočemo malo popisati.

Papua so naj stariši prebivavci *Nove Holandije* in tudi po nekterih ti deželi sosednjih otokih živé. Oni so sajaste kože, velicega života, imajo pa tanke ude, terde lasé in široke usta. Život si pišejo, (kakor se še tudi pri nas nekteri semtertje najdejo, ki imajo ali svoje ime ali kak križec ali kaj družega na roki s šivanjkami v kožo vhdeno in kar se imenuje tetovirati,) toda ti divjaki se po celem životu tako opišejo ali tetovirajo. Lasé si kolikor koli je mogoče z živinskimi zobmi, s perjem in s pasjimi repi kinčijo, in skoz hrustanec pod nosom si vtikajo lesene klinčike ali lepe kosti. Obleke nimajo druge,

kot okoli ledij kakšno kožo zveri kenquru opasano; uterjeni so tako zelo, da jim nikakoršno vreme ne dó. Stanujejo v berlogih in v kočah, ki so iz vej spletene in tako majhne, da ne morejo v njih sklonjeni stati in tudi ne stegnjeni ležati; mnogo jih tudi pod milim nebom živi in spi. Njih živež so polži, ostrige, morski somi, červi, gosence, mravlje, kenquru in korenine; vse sirovo povžijejo, k večemu kaj malega opečejo. V notranjih deželah jih je menda še tudi nekaj, ki ljudi koljejo in jedo. Da so taki divjaki tudi neusmiljeni, osvetoželjni in da se radi bojujejo, je gotovo. Rojenim deklíčem na mazincu leve roke končna členka odrežejo in slehernemu otroku po spolnjenem osmem letu hrustanec v nosu prebodejo; dečkom še poverh enega prednjih zob zgornje čeljusti izrujejo. Sirovost je poglavitna lastnost teh divjakov. Če mati umerje, oče brez usmiljenja tudi njenega dojenčika umori in ž njo zakoplje, misleč, da otrok tako brez matere živeti ne more. Tega pri njih ne najdeš, da bi želeli, se kaj učiti, ali novega zvedeti.

Prebivavci *nove Zelandie* so Malajci, ki so tanke rasti vender pa čversti; imajo skorej evropejski obraz, černe žive oči, černe terde lasé in bele zobé. Možaki se zelo resno deržé, ženske pa so rade vesele in imajo kaj mehke, mil glas. Oboji, možaki in ženske, lasé verh glave vkupej spenjajo ter glavnike ali pa peresa vanje vtikajo; lasé si potem mažejo z ribjo mastjo in z neko štupo potresaajo. Oblačilo je vbojega spola enako, namreč s pasjimi kožami ošita plahta, ktero okoli života zavijajo. Njih hiše so iz palic, ki so s travo prepletene in so k večemu kakih 20 čevljev široke in kacih 6 čevljev visoke; vselej jih cela vas vkup stoji in navadno na kaki stermiter pečini, kamor se le težko prileze. Jedó skorej vse brez razločka, zlasti pa ribe. Naj večja sladčica jim je ribja mast, tako da Evropejcom večkrat bic ali nitnik iz svetilnic snedó. Čolne imajo iz cedrovega lesa po kakih 25 čevljev dolge, posebno umetno napravljene in lepo izrezljane, ki po šest ljudi nosijo. Tudi njih omarice, pipe in piščalke so večidel prav lično narjene. Proti svojim sorodnikom se Novozelandci prav prijazno obnašajo, proti drugim so pa kaj nezaupni in zvijski. Vojsk

vneti je pri njih kaj lahko, in o vojski nikomur ne prizaneso; če sovražnik v kako vas pride, vse, celó ženske in otroke pomori in pojé. Ravno taka se tudi mornarjem godi, kateri jim v roke pridejo. Kader gredo v vojsko, si obraz z višnjevimi progami opišejo in vso kožo razpraskajo, kar jih grozno strašne dela.

Vender pa ti divjaki tudi vejo, kaj je prav in kaj ni prav. Mornar Kok je enkrat enemu Novozelancu zavolj tatvine 12 palic naštetih dal: ko ga je zpusil in je do svojih prišel, ga je poglavar v novič dobro pretepsti ukazal in ga je potem spodil. Kadar možje žene pretepajo in z njimi gerdo ravnaajo, se one večkrat iz žalosti obesijo. Verujejo na boga, ali „neumerjočo senco,“ kteriga Alna imenujejo, in tudi na hudega boga Viro imenovanega, ki v peklju kraljuje. Njegovo opravilo v tem obstoji, da mertvim, ki v temi prebivajo, škoduje, njih trupla v prah preminja in jih v svoji sužnosti derži. Ne privoši jim druge svobode, razun da se smejo svojim prijatlom po noči s sičanjem razodevati. Zato tudi Novozelanci vedno na nar manji šum po noči pazijo. —

Kar pa so Evropejci do teh divjakov prišli, so se oni že veliko spremenili in veliko jih se je dalo h kristjanski veri spreobniti, zlasti h katoliški, ker katoliškim misjonarjem naj več zaupajo. —

Novokaledonci t. j. prebivavci otoka Kaledonije, so sajaste kože, kakor Papua, močni in urni, posebno plezati zamorejo kot mački. Njih koče so okrogle, kakor klobukova štula. Zemljo še precej dobro obdelujejo s kakim ojstrim kolom ali pa koj z rokami; toda nikoli je toliko ne obdelajo, da bi si zamogli na nji dovolj živeža pridelati. Tudi kokovih palm imajo obilno, pa jih v vojskah veliko pokončajo. Krušnega drevesa ni pa ne znajo v prid obračati. Kader kaj prida pridelajo, po leset ur dalječ sosede skličejo in se gosté, dokler je kaj jesti. Jedo pa razun poljskih pridelkov skorjo in korenine dreves, ribe, ostrige, tudi merčese, červe, martince, pajke, katerih zlasti no černo veliko pleme na žerjavici crejo in za največo sladico jedo. Tudi ljudi pečejo in jedo; vender pa jih zato nikoli mlačšč ne ubijajo, temuč le ubite sovražnike ali tudi vjete me-

sarijo in pekó. Dasiravno so grozno neusmiljeni in zviti, so vender tudi zeló gostljivi in postrežljivi, pa ravno zato so tudi tako leni, ker vedno le v druge ljudi upajo. Po očetovi smerti postane pervorojeni poglavar. Vsaka tudi še manja vas ima svojega kralja, ki ima se ve da le malo oblasti. — Ženske so pri njih reve; one morajo tovore prenašati, za živež skerbeti in če se kake reči dotaknejo, katero je mož posvetil, morajo umreti. Če žena zboli, jo mož iz hiše spodi! — Oh strah in groza, kjer ni prave vere! —

Jezus otroški prijatelj.

(Po Šmidu.)

Večer pomladni se žari,
Zelene hribce že obsije,
In v zlatih žarkih jezero
Miglja, ki cvet mu vence vije.
Ovčice že zapušajo
Cvetlično zdaj dolinco milo,
In colnar h kraju že vesla
Na dom oberne si kermilo.
Od jutra do večera je
Učil neutrudno Jezus mili,
In mnogim reve je odgnal,
Napolnil s serčnimi tolažili.
Število gosto vsih ljudi
Povsodi, ki ga je obdalo,
Je bilo zlega rešeno,
S tolažbo se je pokrepčalo.
Bil starček zjutraj še je slep,
In zdaj že gleda v solnce milo;
In tukaj deček pervikrat
Zasliši ptičev žuborilo.
Bolniki prinešeni sem
Vsi zdravi so in vsi veseli
Vernili s postljo svojo se,
In Bogu so hvaležno peli.

Tam Jezus ves utruden že
Sedi na robu sive skale,
Desnica že upehana
Podpira rožne lica zale. —
Tak lepo, kot njegov obraz
Spomladno solnce pač ne sije,
Ko luč in vso življenja moč
Okoli sebe zemlji lije.
Od strane zadej tam stoje
Pobožno tiho zaupljivo
Z otroci svojimi ljubimi
Še matere mu z vero živo.
Prinesle rade sivke še
K Gospodu bi ljubezni mile,
In blagoslova dečikom
Od njega da bi zadobile.
Nevoljno učenci pa reko:
Utruden on je že učenja,
Ga niste vid'le delati?
Motiti ga, ni govorjenja! —
Otroke pa vesele pred
Je žalost britka napolnila,
In matere zdaj vidijo,
Kak sladka nada se skadila. —

Alj on, tovarš nedolžnosti,
 Ko sliši tako besediti,
 Jim reče: „O braniti ne!
 Pustite male k meni priti!
 Zares, zares vam jaz povem,
 Da takih je kraljestvo božje,
 Podobni mor' te biti jim,
 Če hočte kdaj v nebesa moje.“

Prijaznost' te vse ginjene
 So matere radóst jokale,
 In svoje male hitro so
 Pri roci k njemu pripeljale.
 Otroci pa veseli vsi
 Zdaj k njemu so hiteli,
 In bolj ko pred pri materah
 So vneti zdaj in vsi veseli.

Naj manjši, kar objema ga,
 Neostrášeno se z njim raduje,
 In drugi z lasci si igra,
 In mile lica ogleduje.
 Vsi drugi zraven tam stoje,
 In k njemu gledajo veseli,
 Pobožno rokce sklepajo
 Od njega žegen da b' prejeli.

In tak sladkó in tak ljubó
 Jim blagoslove podeluje,
 In čuti se resnično zdaj,
 Da Bog je tu, ki obdaruje.
 Potihne v zraku ptiček tud,
 In rožca duh prijeten dije, —
 Še solnčice stoji mirnó,
 Ko sreča taka dečkom sije. —

S hvaležnimi solzicami,
 Nebeškega veselja mile
 Osrečene po sreči malih
 So matere se spet vernile.
 Otrokom vsaka rekla je:
 „Večera tega ne zabite, —
 V življenju svoj'mu vedno le
 Zveličarju zvesti bodite.“ —

In bili dečki so zvesti
 Priserčno zmir so ga ljubili,
 Le kar žalilo njega bi,
 So skerbno vselej se ognili;
 In on je bil prijatelj njih
 V življenju zmir na vsakem kraju,
 Po smerti pa je ljubčkom dal
 Prelepi venec v svetem raju.

A. Praprotnik.

Usmileni Markec.

Ko je Jakob doma pod orehom sedel, dela truden se hladil, in krasno naravo, sosebno ljubo večerno sonce, ki je po hribih milo se oziralo, premišloval, pridirja njegovi mlajši sin Markec. Očetovih nog se dragi sinek oklene, in bitko izdihne, rekoč: „Moj ljubi oče!“

Oče: „Od kod s toljkim veseljem?“

Sin: „Iz Berda. Bil sim pri sosedovem pastirčeku; oh, kako se mi je revež usmilil!“

Oče: „Zakaj, moj sinek?“

Sin: „Pri ovcah je sedel in jokal; rekel je: „Celi dan nisem ničesar jedel, ter sim lačen, da komaj stojim!“ — „Na, kar gleštam, jej, sim mu rekel, in sim mu dal svoj kruhej, ki sim si ga bil prihranil; vbožček! kako se je nad mojim kruhek-om razveselil. Solzice so mu v oči stopile, ko sim mu ga dal.“

Oče: „Predragi sin! bodi mi blagoslovljen.“

Sin: „Letó bi bil ja pastirček tudi storil, ko bi bil kaj imel, in mene lačnega jokati vidil.“

Oče: „Si ja vedel, da imamo več kruha pri hiši?“

Sin: „Sim, in prav me je veselilo, da sim revežu podariti mogel.“ Saj ste rekli: „Oče nebeški! poverne tem in nikoli jim neodreče, ki svojim sobratcom dobro storijo.“

T. Dernač.

Listonoša.

* *Iz Goriškega.* Ker smo večkrat v šolsk. prijatlu čitali, kako se semtertje nove šole napravljajo in stare zboljševajo, naj bo tudi meni dovoljeno povedati tole:

Sred Ipavske doline pod goro Čavenj leži *Kamenska fara*, Črniški dekaniji prišteta, ktera dosihmal ni potrebne šole imela. Pa po hvalevrednem prizadetji vikše oblastnije je zala hiša postavljena, kamor je prečastita nadškofija vrednega gosp. Franca *Bunc-a* za učitelja poslala.

Ker je gosp. učitelj veliko ukaželjne mladine vidil, — ni čakal mesca novembra, da bi šolo začel; ampak se je koj o prihodu težavnega, pa slavnega dela lotil.

21. sept. je bil začetek namenjen, zato so že predni večer lepoglasni zvonovi faranom sosebnó pa otrokom veseli dan naznanili. Ravno takó lepo so o juternji zarji veselega dne trijančili, ter ljudstvo iz sladkega spanja zbudili. O deveti so zopet zvonovi zapeli no praznično oblečeni otroci z stariši vred v hišo Božjo hiteli. Po sv. maši so vsi trije prečastiti duhovniki, srenjski predstojniki no redniki veselo mladino med pokanjem možnarjev v šolo sprijeli, kjer jo je gosp. učitelj prvi-krat prijazno ogovoril.

Tudi slišal se je tisti dan glas iz ust odrašenih deklet — ki so mladino v šolo spremile: „Oj, da nismo mi takó srečne

bile, kakor zdaj ti mali otročiči!“ Pa tudi takim bo pomagano. Saj že je *nedeljska* šola vpeljana, v katero se vsako nedeljo dvakrat odrašeni mladenči no mladenke shajajo prekornih ukov pridobiti si, da bi za časno in večno življenje pripravniši postali. Jaz — vonder rečem, da kamnito serce bi moral imeti, ki bi veliko šolsko sobo o nedeljah vidivši polno cveteče mladine se ne razveselil. Bog daj srečo! Fr. Vodopivec.

Drobtinčica.

Mi imamo dosihmal na svetu 83 vseučelišč, to je takih šol, v katerih se vse uči.

1. *V Avstrii* je jih 10: Dunaj, Prag, Krakov, Inšpruk, Olo-muc, Gradec, Lavov, Pešta, Pavia in Padova. 2. *Na Pruskem* 7: Berolin, Bratislava, Hala, Grajfsvalde, Minster, Bon in Kra-ljevec. 3. *Na Ruskem* 7: Petrograd, Dorpat, Kiev, Harkov, Helzingfors, Moskva in Kazan. 4. *Na Francoskem* 2: Pariz in Brodnice (Strassburg). 5. *V Norbegii in Švedii* 3: Upsala, Lunt in Kristiania. 6. *Na Španskem in Portugiškem* 4: Toledo, Sala-manka, Saragosa in Koimbra. 7. *V Anglii, Šotii in na Irskem* 6: Kembridš (Cambridge), Oksfort, Edinborg, Glasgow, Eberdin (Aberdeen) in Dublin. 8. *Na Nemškem sploh* 22: Monakovo, Vircpurk, Erlangen, Tibingen, Hajdelperk, Pribor, Lipnica, Ge-tingen, Gisen, Maribor, Jena, Roštok, Kil, Kodanj, Lajden, Utreht, Greningen, Löwen, Gent, Cirihi, Bazilėja in Berna. 9. *Na Taljanskem* 8: Turin, Kaljari (Cagliari), Napólje, Palerma, Ka-tania, Piza, Rim in Bolonja. 10. *Na otokih Malta in Korf*, ktera se v srednjem morju prostirata, sta tudi 2: La Valeta, Korf. 11. *Na Gerškem* 1: Atena. Po tem takem štejem v Evropi 72 vseučelišč; ozreti se hočemo tudi v Ameriko, kjer se jih 11 znajde, in narprej: 1. *V združenih severo-amerikan-skih deržavah* 3: Nov-Jork, Filadelfia in Baltimore. 2. *V meksi-kanski samovladi* 1: Meksiko, in 3. *na zahodo-indiškem otoku Kuba* 1: Havana. Te krajine spadajo večidel pod severno Ameriko. V južni Ameriki jih najdemo 6, zovejo se: Bogota, Karakas, Lima, Kukvizaka, Rio Janajra (Rio Janeiro) in Buenos-Aires.

Lepo število je 83 vseučelišč za našo Evropo in Ameriko; pa tudi žalostno je slišati, da se v Evropi celo tako cesarstvo znajde, v katerem takih šol manjka! —

V Azii razun Ruskega, Afriki in Avstralii pa ni duha ne sluha od kakega vseučelišča, pa kakor beremo, so se na nekterih avstraljskih otokih že tiskarnice in šole vpeljale. Bog daj srečo! J. Eržen.